

Наталија Лудошки

У НАЈБОЉОЈ ТРАДИЦИЈИ БАНАТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

(Бојана Добран: *Гробно место Силвестера Соломуна*, Отворена књига, Београд, 2025)

Оно што се обично тврди за песнике – да се рађају као богомдани за уметничку праксу која представља саму есенцију књижевности, а којом се, за разлику од других литерарних жанрова, не може овладати настојањем и учењем, па и оно што се верује за романијере – да је потребно вишедеценијско искуство и зрелост да би се овладало комплексном формом романа – победија Бојана Добран (1989) својом дебитантском књигом.

Романом *Гробно место Силвестера Соломуна* списатељица вишеструко изневерава читаоца. На срећу, показаће се. Јер, нити је садржина толико мрачна као што би се, судећи по наслову, могло закључити, нити се њен ауторски рукопис поклапа с данас преовлађујућим, па и помодним, темама наше књижевности:

није у питању аутофикција, ни идентитетске преокупације, ни феминистичке и родне теме, не налазимо у њему данас уобичајену катастрофичну пројекцију стварности и трауматизованог „јунака”... Напротив, све се врти око обичног, малог човека, с нашег, војвођанског простора, чије је бивствовање сагледано из умног, релативизујећег, каткад хуморног угла, с идејом да све на крају дође на своје, бива хармонизовано, излази на добро. Што ће рећи – живот тече даље, доносиће и срећне сусрете и спојеве.

Наведене констатације о роману *Гробно место Силвестера Соломуна* наводе на помисао на Чехова, и хуману димензију његовог благог хумора. Истовремено, непрестано ми је у примисли и Владан Десница те његова тврдња о томе да је, парафразирам, човечанство већ довољно одрасло, довољно се прозлило да би му требало фабулирати. Питам се, наиме – није ли се и прозлило јер му није довољно причано, јер је било и јесте препуштено муку?

Али да се вратим књизи чија ауторка волшебном плете причу, па би се и за њу могло тврдити оно што је изречено о једној од јунакиња овог романа: „Ема је врло даровита. Њена душа осећа много више од обичне.” Вештина списатељице, англистичке Бојане Добран, проистиче из умећа да заплете мноштво мотива и наративних токова из различитих временских и просторних равни, њене широке културе и интересовања, богатог језичког инвентара и инвентивности, способности креације

живописних ликова, сугестивности, моћи да у читаоцу развије и на њега пренесе позитивне емоције и виталистичку енергију.

Већ првом реченицом, онако како то раде мајстори писци, ауторка успева да заинтригира читаоца. И то не зато што ћете се у потпуности сагласити с уводном реченицом која каже: „Човек у мантији није био уобичајен приказ у Матици српској...” – јер, знамо, на свечаним скуповима наше најстарије институције културе с говорнице се најпре поздрављају „часни оци” у првим редовима. А онда, ипак, признајемо да је Бојана у праву јер је реч о читаоници и библиотеци у коју људи у мантијама не залазе често. Одмах затим, увучени смо и у занимљив дијалог оригиналних ликова с одабраним и, показаће се, симболичним именима: ђакон Константин, библиотекарка Бета, Јосип Раковац, Агата, Ема, Азра, Златко Стрмињак...

Прича има локалну боју, одвија се у Новом Саду и његовој околини, а јунакиња настањена у Кисачу родом је из Баната – Агата. Удовица је Ивана Андрејевича, приспелог, почетком шездесетих година, из Смоленска, не зна се зашто, у Војводину, с којим ће добити сина, сад већ покојног Силвестера Соломуна. Силвестерови посмртни остаци, доспели из Холандије, и тестаментарна жеља да на вечни починак буде испраћен стиховима, замајац су од ког започиње динамична радња ове књиге. Јосип Раковац, млади песник и докторанд књижевности, ангажован је да изврши Соломунову последњу жељу. С намером да сазна нешто о мистериозном покојнику, младић креће у потрагу која ће се окончати срећним исходом не само за њега већ и за покојникову мајку Агату, која сазнаје да није остала без потомака. За Силвестером је, а да он то није ни знао, остала ћерка, Ема (илити Емина), која је наследила натприродне способности своје баке.

Будући да је радња везана за судбину Силвестера Соломуна и његових најближих сродника (родитеља и ћерке), роман би се могао одредити као породични. Но, како је већ речено, у наративну потку уткано је мноштво различитих мотива који се тичу ближе или даље историје (Југославије и Русије, тачније Совјетског Савеза), митологије и мистике, аутомобилске технике... Читајући ово дело, не престајемо да се питамо која је била почетна идеја, који наративни слој је најпре замишљен, шта је језгро приче из које ће се развити роман, обогаћиван новом и све разноврснијом тематиком.

Читалац је неретко заинтригиран да се додатно информише о одређеним, за њега непознатим, темама и детаљима: хајде што ништа не знам о ЕСП систему кочења и о фудбалеру по ком је Силвестер добио име (откривам да је у питању Такач), али за мене је нов и појам страварка и магијски ритуал саливања страве, досад нисам чула за словенска митолошка бића Муму Падури и Гамајун, потпуно сам необавештена о Стаљиновој антијеврејској кампањи и Ноћи побједених песника (када је 12. августа 1952. тајно стрељано тринаест затвореника оптужених за издају и сарадњу с америчком обавештајном службом).

Посебан квалитет књиге је њен локални тон (уосталом, класици наше литературе су изразити регионалисти). Та локална арома проистиче најпре из дијалекатске обојености вокабулара ликова попут времешне Агате. (То име, сећам се, изговарано из уста Перлежана, из Бојаниног и мог завичаја, садржало је сасвим специфичан грлени почетни вокал на који је падао и акценат – с изговором потпуно друкчијим

од имена чувене Агате Кристи). Романескни идиом обогаћен је и туђицама (из руског и словачког), као и разнородном терминологијом. Војвођани препознају и особен колорит проистекао из националног шаренила наших крајева – боја као што је швајнфуртско плаво, као и јела (попут беле чорбе и лење пите с јабукама) која вам просто замиришу са страница ове прозе.

И да не откривамо даље и не кваримо читалачки ужитак другима, рецимо још да приповест Бојане Добран припада оној струји банатске књижевности која вуче корене из доситејевске школе, а врхуни у Пупиновој бајковитој аутобиографији. Утемељен у телеологији, прожет хуманистичким оптимизмом и финим хумором, роман *Гробно место Силвестера Солумуна* – делује лековито.